

ALEXANDRA TOADER*

O „ANATOMIE” A MANIFESTELOR ANTICOMUNISTE DIN ANII '40-'50

Ne propunem să analizăm subiectul manifestelor anticomuniste care au circulat pe teritoriul României după cel de-al Doilea Război Mondial, până la începutul anilor '50. Tema este una dificil de abordat, mai ales pentru că existența unor texte îndreptate împotriva liderilor comuniști ai epocii demontează paradigma totalitară și demonstrează inexistența unui regim monolitic; așadar, opusul a ceea ce propovăduia propaganda vremii. Pe de altă parte, numărul mare, tipologia lor și varietatea mesajelor transmise îngreunează demersul de față. Cu atât mai mult cu cât majoritatea studiilor care abordează formele de rezistență anticomunistă au în centrul atenției doar grupuri contestatate coagulate, acțiunile singulare fiind tratate tangențial¹.

Dată fiind multitudinea formelor îmbrăcate de astfel de texte, am ales să tratăm doar problematica anumitor tipuri de manifeste: cele îndreptate împotriva personalităților comuniste marcante și cele care satirizează politica promovată de reprezentanții puterii. Ne-au atras atenția, în primul rând, prin caracterul lor pamfletar. Mai mult, o parte dintre ele, redactate într-o formă versificată, amintesc de remarcă sarcastică a lui Gheorghiu-Dej, dintr-o ședință a Biroului Politic al CC al PMR, și anume că „românul s-a născut poet”². Finalmente, astfel de acțiuni, îndreptate împotriva regimului și reprezentanților săi, sunt specifice pentru întreaga perioadă comunistă. A variat numai numărul acestora, în anumite intervale de timp.

Pornind de la obiectivele cercetării de față, se impun câteva precizări. Înainte de toate, am luat în calcul doar manifestele difuzate de grupuri neorganizate, punând accent, în speță, pe cazurile individuale. Din acest motiv, ele nu erau răspândite într-un număr foarte mare, ci atrag atenția mai degrabă prin natura criticilor, prin modul în care erau caracterizați liderii comuniști ai vremii sau prin maniera în care erau calificate politicile totalitare. Ca exemplu al incidenței unor astfel de acțiuni, într-un document referitor la atmosfera din țară, din februarie 1949, se preciza că în acea lună fuseseră identificate manifeste și inscripții în 17 județe, îndeosebi în cele din Muntenia și

* Cercetător științific, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.

¹ *L'autre communisme en Roumanie. Résistance populaire et maquis, 1945–1965*, préface de Catherine Durandin, Paris, L'Harmattan, 2001; Cristina Petrescu, *From Robin Hood to Don Quixote. Resistance and Dissident in Communist Romania*, București, Editura Enciclopedică, 2013; Camelia Ivan Duică, *Rezistența anticomunistă din Maramureș. Gruparea Popșa*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2005; Viorel Rus, *Rezistența anticomunistă din județul Bistrița-Năsăud, 1945–1989*, Bistrița, Editura Ion Cutova, 2005; Iuliu Crăcană, *Mișcarea de rezistență anticomunistă din România, 1944–1962*, București, Kullusys, 2003.

² ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar nr. 52/1961, f. 31.

Moldova, mai puțin în cele din Ardeal și Banat. În total, se depistaseră 29 de astfel de acțiuni, în comparație cu 34, în luna precedentă³. Mai mult, în privința tipului de manifeste la care ne referim, am constatat că o parte dintre ele erau opera unor persoane cu studii; iar prin criticile usturătoare, prin aspectul lor pamfletar, ele relevă, într-o formă neobișnuită – asemănătoare bancurilor care circulau în epocă –, realitățile și specificul regimului comunist din România.

Problematica manifestelor anticomuniste a primit o atenție deosebită în epocă. De altfel, se transmiteau constant indicații privitoare la pașii ce trebuiau parcurși în vederea identificării autorilor. Perfecționându-se pe acest palier, organele abilitate au fixat o tipologie clară a acestor texte. Relevant este un document întocmit de Securitate în anul 1952, transmis tuturor direcțiilor regionale, el venind să completeze un ordin circular, emis la 15 noiembrie 1949. Conținea instrucțiuni detaliate în legătură cu modul în care trebuia acționat în vederea depistării producătorilor de manifeste; atrage atenția, mai cu seamă, prin acribia cu care este realizată clasificarea manifestelor și etapele ce trebuiau urmate pentru reperarea autorilor. De fapt, necesitatea unor astfel de instrucțiuni era justificată prin faptul că se constata că Direcțiile Regionale de Securitate înregistraseră lipsuri semnificative în privința urmăririi și a descoperirii autorilor de manifeste⁴.

Manifestele erau împărțite în două categorii: cele cu un caracter general (cu o răspândire pe o suprafață întinsă, în cantitate mare sau confecționate cu mijloace tehnice superioare) și cele cu un caracter local (de obicei scrise de mână și care apăreau într-o singură localitate). Celor din prima categorie li se acorda o atenție mult mai mare, întrucât sursa era, de regulă, o organizație care se ocupa exclusiv cu difuzarea lor, pentru „crearea de diversivni în rândurile populației”⁵. În această categorie erau incluse următoarele tipuri de manifeste: scrise de mână și multiplicare cu indigo; scrise de mână și multiplicare la șapirograf; șablonate; dactilografiate și multiplicare cu indigo obișnuit; dactilografiate și multiplicare cu indigo copiativ, iar apoi trase la șapirograf; gen fluturaș sau buline, confecționate din etichete școlare scrise de mână, dactilografiate sau scrise cu ajutorul tipografiilor de tip școlar; cele realizate prin ștampilarea unui text cu ajutorul unei plăci de lemn, cauciuc sau linoleum, în care fuseseră săpate literele ce formau textul manifestului; cele cu aspect de caricaturi; manifestele confecționate din decupaje din ziare, având scrise informații tendențioase la adresa unor personalități politice; cele cu format de ziar sau de broșuri, adunate mai multe foi capsate; manifestele confecționate cu ajutorul unor litere de metal care se aranjau în căsuțe de tipărit; cele făcute la tipografia care dispuneau de mijloace tehnice⁶. În cea de-a doua categorie se înscriau următoarele tipuri de manifeste: scrise de mână (cu cerneală, creion, vopsea, cărbune, cretă etc.); compuse din litere tăiate din ziare; inscripțiile pe garduri, case, localuri publice, pomi; cărțile poștale insultătoare și scrisorile tendențioase cuprinzând calomniile la adresa personalităților comuniste⁷.

Erau semnalate, de asemenea, diverse forme de difuzare: prin împrăștiere, pe calea poștei și prin mijloace deosebite ca, spre exemplu, pe calea aerului⁸. Foarte multe dintre manifeste, mai ales cele răspândite într-un număr mai mic, erau plasate în cutiile

³ ANIC, fond CC al PCR – Secția Organizatorică, dosar nr. 15/1949, f. 12.

⁴ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 11918, f. 78.

⁵ *Ibidem*, f. 79.

⁶ *Ibidem*, f. 79–80.

⁷ *Ibidem*, f. 80.

⁸ *Ibidem*, f. 81.

de scrisori sau sub ușa de la intrare a locuințelor⁹. Totodată, multe erau aruncate în curțile oamenilor¹⁰ ori erau lipite pe vitrinele diverselor magazine/librării¹¹. Se considera că fiecare tip de manifest conținea o multitudine de indicii care, analizate, puteau conduce la limitarea cercului în care se aflau autorii, ajungându-se, finalmente, la depistarea lor. În momentul limitării cercului celor bănuși, se recurgea la preluarea probelor de scris, care se transmiteau pentru expertiză grafică cu scopul de a se stabili identitatea între manifeste sau inscripții și probele de scris. Ulterior, se recurgea la izolarea locului unde fuseseră găsite, până la venirea organelor de Securitate, care le fotografiau¹². Ca mijloace ajutoare în activitatea de depistare a autorilor se apela la filaj, la expertiză grafică, la albumul de manifeste și la arhivă¹³. Conform datelor din document, astfel de texte erau difuzate de diverse categorii de persoane: de la „chiaburi”, până la așa-numitele „elemente dușmănoase” din aparatul de stat local sau chiar de către țărani săraci sau mijlocași¹⁴. Dosarele din cadrul CNSAS abundă în informații despre manifestele anticomuniste răspândite imediat după cel de-al Doilea Război Mondial. Cu timpul, s-a reușit încadrarea lor clară, semn al perfecționării Securității în depistarea autorilor și în preîntâmpinarea sau limitarea unor astfel de acțiuni.

Subliniem că cei mai vizați lideri au fost Stalin, Petru Groza, Ana Pauker, Gheorghiu-Dej și Vasile Luca. Reprezentanții comuniști nu erau deloc populari pentru o populație acomodată, de aproape un secol, cu tradițiile Casei Regale și cu reprezentanții partidelor politice democratice, în ciuda propagandei sistematice în vederea popularizării noilor conducători. În acest sens, este sugestivă remarca lui Emil Bodnăraș, dintr-o ședință a Biroului Politic, din 18 ianuarie 1960: „[...] pentru noi era regele bun, pentru că el reprezenta vârful de la care emana autoritatea formală, care *psihologic* [subl. ns.] conta foarte mult”¹⁵. Afirmatia atrage atenția asupra rolului important al tradiției istorice: astfel, schimbarea de regim politic nu a reușit să eludeze atașamentul simbolic al populației față de politicile gurate, înainte de cel de-al Doilea Război Mondial, de Casa Regală; iar acest aspect este confirmat de existența unui mare număr de manifeste cu un caracter promonarhic.

În privința facțiunii moscovite era vizată, cel mai des, naționalitatea reprezentanților ei, iar în privința celorlalți lideri se imputa, de regulă, lipsa educației și subordonarea față de Moscova. De asemenea, legitimitatea și autoritatea conducătorilor comuniști erau contestate prin asocierea lor frecventă cu „dușmanul rus”. În plus, textele foloseau adesea un limbaj licențios, ceea ce demonstrează neîncrederea în noii deținători ai puterii și revolta deschisă a oamenilor simpli față de regim. Manifestele nu erau totdeauna difuzate cu un prilej anume, însă numărul unor astfel de așa-zise „acțiuni subversive” se amplifica cu ocazia unor momente de referință. În preajma alegerilor din martie 1948, de pildă, s-au făcut asocieri numeroase între participanții la alegeri și vecinul de la Răsărit, privit ca dușmanul etern. Populația era îndemnată să nu o voteze pe „Juda de Ana Pauker, vânzătoare de țară”¹⁶. De altfel, poliția politică semnalase că în preajma campaniei electorale circulaseră, în cercuri restrânse, manifeste-șablon cu un

⁹ *Ibidem*, dosar nr. 11572, f. 6 și 9.

¹⁰ *Ibidem*, f. 17.

¹¹ *Ibidem*, f. 24.

¹² *Ibidem*, dosar nr. 11918, f. 80.

¹³ *Ibidem*, f. 92.

¹⁴ *Ibidem*, f. 81.

¹⁵ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar nr. 1/1960, f. 6.

¹⁶ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8159, f. 95.

caracter antisemit, multe dintre ele fiind îndreptate împotriva ministrului de Externe român: „Români, nu credeți minciunile comuniste, moarte Anei Pauker și jidanilor! Români, fiți tari, vin americanii!”¹⁷, se exclama într-un text. Atitudinea nu era una nouă. Într-un manifest lipit pe vitrina unui magazin, pe 20 mai 1947, erau înscrise următoarele: „Ceasul vostru sună, jidani împușiți, / Moartea vi se apropie, tâlhari și bandiți, / Care în țara noastră jale ați adus, / Va veni iar timpul să stați în cui puși / Dela fașă la barbă albă / Cu noi este Dumnezeu chiar și Fiul Său / Doamne ajută[-]ne mai iute să scăpăm de iude. UN ROMÂN”¹⁸.

Lui Vasile Luca, pe de altă parte, i se imputa faptul că, ungar fiind, „nu pronunța bine unele cuvinte”, apreciindu-se că, din întregul guvern, „singurul român este Gheorghiu-Dej”¹⁹. Un alt manifest, care a circulat în primăvara anului 1947, în raza orașului Arad, suna în felul următor: „[...] Comuniștii din țara noastră au în fruntea lor pe o jidancă, pe Ana Pauker, și pe un ungar, care nu are loc în țara lui, pe Vasile Luca. Aceștia ne-au flămânzit și sărăcit”²⁰. De altfel, foarte multe texte subliniau că regimul comunist din România era girat de lideri evrei. Urmându-se aceeași logică, se evidenția și caracterul antireligios al regimului. Oferim exemplul unui text identificat în octombrie 1949, în incinta Patriarhiei: „Frați creștini! Deșteptați-vă din somnul greu în care ați căzut, suntem români și nu trebuie să avem frică și teamă de bolșevismul-comunism purtat de jidanismul cotropitor care a cotropit întreaga Rusie și care a vândut pe Cristos și care astăzi vrea să stăpânească întreg Pământul [...]”²¹.

O altă tactică utilizată în timpul alegerilor era introducerea, în buletinele de vot, a biletelor ce conțineau lozinci împotriva însemnului electoral „Soarele”: „În zadar vopsim pe pământ Soarele, dacă Soarele dat de Dumnezeu nu strălucește, vom umbla în întuneric și noroi, în zadar punem Dumnezei falși, dacă ocolim drumul lui Dumnezeu, rătăcim în întuneric”²². Un alt text, intitulat *Nu votați soarele*, suna astfel:

Jos lada de gunoi cu golani dintre noi / Că sunt coade de topor infiltrate printre noi / Care sbeară-n gura mare să votați încă un soare / Însă eu vă spun, măi frați, ce sunteți români curați, / Să nu votați soarele că perdeți ogoarele. / Nu-i mai ție Domnul sfânt, ei vor să ne ia pământul / Căci în noua lege care este pusă spre votare / Scrie clar așa frumos comuniștii vor colhoz. / Eu declar acum, măi frați, căci noi suntem vinovați / C-am dat votul blocului, ardă-i para focului. / Cine o vota soarele să-i cadă picioarele / Și mâinile de la cot să se sature de vot”²³.

Alegerile erau un bun prilej pentru populație de a-și arăta revolta față de regim și reprezentanții săi. Deseori s-au semnalat inscripții tendențioase pe buletinele de vot²⁴. Așa s-a întâmplat la alegerile care avuseseră loc pe 3 decembrie 1950, când unele buletine de vot purtau pe ele diferite injurii la adresa regimului și a deputaților Sfatului Popular²⁵. Acest fenomen s-a produs în județul Ialomița, unde Direcția Regională de Siguranță a dat ordin, pe 19 februarie 1951, de a se lua „măsuri urgente” pentru

¹⁷ *Ibidem*, f. 97.

¹⁸ *Ibidem*, f. 24.

¹⁹ *Ibidem*, dosar nr. 8744, f. 147.

²⁰ *Ibidem*, dosar nr. 11572, f. 34.

²¹ *Ibidem*, dosar nr. 6884, f. 9.

²² *Ibidem*, dosar nr. 8159, f. 89.

²³ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar nr. 121/1948, f. 5.

²⁴ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12147, f. 4.

²⁵ *Ibidem*, f. 1.

intensificarea muncii informative în sensul descoperirii autorilor scrierilor respective. Primele rezultate au venit pe 24 martie, din raza raionului Slobozia. Vina îi aparținea unui anume Iancu Anghel, din comuna Amara, care s-ar fi pronunțat, atât înainte de alegeri, cât și în timpul lor, că nu dorea să voteze pentru un anumit candidat. Prin urmare, bănuiala plană în jurul său²⁶.

Sentimentul antirusesc era unul evident, aspect mult mai vizibil în textele realizate de grupuri/organizații. Oferim exemplul unui manifest al Tineretului Iubitor al Regelui, din 1946:

Tatăl nostru care le ești la Moscova / Prăbușească-se împărăția ta / Precum se va prăbuși și comunismul pe pământ. / Pâinea noastră cea de un sfert pe zi / Dă-ne nouă măcar o dată pe Săptămână / Și ne iartă nouă datoria de armistițiu / Precum și noi iertăm tot ce-ai furat dela noi / Și nu ne duce pe noi în ispită de a mai trece o dată Nistru / Și ne izbăvește de prietenia veșnică cu Uniunea Sovietică / Amin²⁷.

Această temă, însă, era reluată și în manifestele răspândite individual. La începutul anului 1947, pe gardurile și pereții unor clădiri din Craiova s-a scris cu un creion albastru următoarele: „Cerem pâine! Rușii să plece! Jos Rușii! Rușii ne ia pâinea!”²⁸ Ulterior, în contextul campaniei electorale din martie 1948, în comuna Neagra Sarului, din județul Câmpulung, s-a așezat în timpul nopții, într-un copac de pe șoseaua comunală, o pancartă de lemn pe care era inscripționat următorul mesaj: „Români, votând soarele vom trăi ca în Rusia, adică ca în rai, căci acolo oamenii umblă goi ca Adam și se hrănesc ca îngerii, cu duh”²⁹. În același stil erau redactate alte două manifeste, identificate într-o comună din județul Târnava Mare: „[...] cine va vota Soarele, să i se usuce picioarele și mâinile până la cot, să nu ajungă ziua de vot”³⁰. Astfel de mesaje circulau și în mediile academice. Un student din anul I, de la Facultatea de Planificare și Administrare Economică din București, găsisese pe un geam al Facultății un text care suna în felul următor: „Deșteaptă-te române. Rușii ne stăpânesc. Ne jefuiesc, ne mint, devoră. Dați-vă seama. Nu trebuie să mai răbdăm”³¹.

Numărul acțiunilor de această factură se amplifică nu doar cu ocazia alegerilor, ci și în preajma unor sărbători oficiale. Într-un raport din 1948, privind „manifestările reacțiunii” pe lunile octombrie și noiembrie, se semnală că manifestele și inscripțiile destul de numeroase din respectiva perioadă s-au intensificat în mod special în preajma zilelor de 7 și 8 noiembrie. Din raport reieșea că cele mai multe aveau un caracter legionar, antisovietic, anticomunist, antisemit sau promonarhic³². Și inscripțiile au fost numeroase, în majoritatea lor pe garduri, ziduri, fabrici, magazine de stat etc.³³.

²⁶ *Ibidem*, dosar nr. 11572, f. 24.

²⁷ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar nr. 121/1948, f. 3. Un alt manuscris, redactat într-o formă asemănătoare, a fost găsit doi ani mai târziu la Ștefan Pop, directorul publicațiilor Academiei RPR. Textul era scris de mână, chiar de acesta. Se intitula *Tatăl Nostru*: „Tatăl nostru Stalin, carele ești în Moscova, blestemat fie numele tău, fie împărăția ta ca Germania precum e-n gândul nostru așa și pre pământ. Sfertul nostru de pâine dă-ni-l nouă și luna asta și ne iartă nouă condițiunile armistițiului precum și noi iertăm tâlhăriile ostașilor tăi. Și nu ne duce pre noi în ispită de a trece iar Nistrul și ne izbăvește de iubirea ta. Amin” (*ibidem*, f. 14).

²⁸ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 11572, f. 86.

²⁹ *Ibidem*, dosar nr. 8159, f. 106.

³⁰ *Ibidem*, f. 174.

³¹ *Ibidem*, dosar nr. 6884, f. 18.

³² ANIC, fond CC al PCR – Secția Organizatorică, dosar nr. 143/1948, f. 83–84.

³³ *Ibidem*, f. 84.

Mult mai interesante, deși mai rare, sunt manifestele versificate. Pe 27 octombrie 1946, în multe cutii poștale din Iași au fost identificate texte scrise de mână; de fapt, o preluare a epigramei lui Păstorel Teodoreanu: „Române, nu fi trist, garda merge înainte prin partidul comunist. Trăiască legiunea și Căpitanul”³⁴. Texte asemănătoare au fost răspândite și în anii ce au urmat. În 1952, un muncitor de la Serviciul CFR Iași ar fi spus următoarele: „Pătlăgelele verzi se înroșesc, se coc și apoi semănându-le din nou, iarăși se înverzesc”³⁵. Un număr foarte mare de manifeste versificate aveau un caracter legionar. În 1949, în comuna Gârla Mare, s-a găsit un astfel de text, intitulat *Amintire eternă mareșalului Antonescu, Domnie îndelungată regelui Mihai*:

Venit-au ei și au promis / Țăranilor comori. / Dar fie vorba între noi / Mai bine îi omori [...] / Mareșale, scoal' odată / Și privește împrejur, roată, / Cum jidanii cu a lor sfântă / Zisa Ana și spăimântă / Și-ai lor bolșevici / Fac tot, când totul plânge [...]”³⁶.

Unele texte erau mult mai incisive. Un manifest identificat pe data de 10 iunie 1950 și semnat „Crucile cu săgeți” transmitea următorul mesaj: „Citiți ce scrie mai jos și dați-vă seama (guvernul): Șase boi conduși deo vacă / Nea lăsat țara săracă / Boi fuge vaca împunge / Și Stalin laptelei sugă (ROMÂNIA)”³⁷. Manifestul nu este scris corect din punct de vedere gramatical, dar asta nu înseamnă că a fost redactat de o persoană neșcolită. Poate fi vorba de cineva care, în mod intenționat, a recurs la astfel de greșeli, pentru a nu i se afla identitatea. De altfel, foarte multe texte de acest gen erau scrise de elevi sau de studenți, așa cum periodic raporta Securitatea³⁸.

S-au identificat și manifeste, adaptări ale unor poezii de Mihai Eminescu. Tot în anul 1947, de această dată la Piatra Neamț, a intrat în posesia organelor abilitate un manifest considerat „subversiv”. În fapt, o adaptare a poeziei *Ce te legeni, codrule*, pe care o regăsim în următoarea formă:

Ce te legeni, codrule, / Fără ploaie, fără cuvânt, / De ce nu m-aș legăna / Dacă gem sub FND-ea / Leul scade, lipsa crește / Și mizeria sporește / Suflă Groza dintr-o parte / Libertatea-i pe moarte / Căci e liberă gândirea / Dacă admiri stăpânirea / Dacă scrii fără rușine / Ce face Groza e bine [...]”³⁹.

Din seria manifestelor versificate atrage atenția un text, al cărui autor a fost de această dată identificat. Este vorba de o adaptare după *Scrisoarea a III-a* a lui Mihai Eminescu, realizată de un student de la Facultatea de Medicină din Timișoara, pe numele său Nicolae Barbu. Materialul, intitulat *Fragment din Scrisoarea a III-a*, este unul generos și ni se pare important să îl reproducem în anexă, întrucât dezvăluie maniera în care erau înțelese, la nivelul populației, politicile comuniste. Textul conține critici usturătoare la adresa guvernului patronat de Petru Groza. Poezia debutează prin prezentarea unui personaj, „cu cămașa ruptă-n spate”, care vine la prim-ministru, fiind flancat de trei agenți cu pistoale automate⁴⁰. Scopul prezentării acestuia în fața

³⁴ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 11572, f. 156.

³⁵ *Ibidem*, dosar nr. 8744, f. 310.

³⁶ *Circa de Miliție Cujmir, Nr. 742, către Miliția județului Mehedinți*, în Florica Dobre (coord.), „Bande, bandiți și eroi”. *Grupurile de rezistență și Securitatea (1948–1968)*. Documente, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 201–202.

³⁷ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 6884, f. 61. Autoarea a păstrat grafia originală, lipsită de cratimă.

³⁸ *Ibidem*, f. 119.

³⁹ *Ibidem*, dosar nr. 11572, f. 56.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 116.

„excelenței sale”, cum este numit Petru Groza, era acela de a dezvălui condițiile mizere în care trăiau oamenii de rând: „Chestiunea e prea gravă și-ntâmplările nu-s vechi: / E prudent deci să vă scoateți și bumbacul din urechi”⁴¹, exclama cetățeanul, reproșându-i interlocutorului că „am dorit democrație și ne-ați dat o dictatură”. Urmează un dialog al surzilor între cei doi, Petru Groza accentuând perenitatea guvernului comunist: „Deci guvernul nu se teme și e tare pe poziții / Inutil să ai rezerve, inutile supoziții / Știu ce e democrația, nu admit să-mi ții prelegeri. / De o bestie manistă nu mă-mpiedic în alegeri”. Urmează injurii la adresa reprezentanților comuniști: „Nu vreau să sfidez guvernul prin insulte și ocară / Ai venit adus de-o clică și-ai să pleci gonit din țară”⁴². Mesagerul a încheiat conversația, alegându-și cuvinte care exprimau situația generală din România: „Eu? Îmi apăr țara, neamul și ca mine milioane! / De aceea nu ne-nșală vocile de megafoane / Fiindcă-n țară e tortură, nedreptate, sărăcie. / [...] N-avem inima și mintea de a-ți crede zilnic proza: / Țara știe să te-nfrunte în alegeri, Domne Groza!”⁴³. Textul era semnat Sarmis⁴⁴. Spre deosebire de alte scrieri care satirizau activitatea liderilor comuniști, cel al studentului medicinist timișorean era considerat „opera unei persoane competente în materie”⁴⁴. De fapt, materialul făcea parte dintr-o culegere de texte, o foaie șapirografiată intitulată *Cuvânt înainte*, considerată „o publicație cu caracter subversiv”⁴⁵. Respectiva publicație mai cuprindea trei epigrame: *Gazetarului Zăroni*, o persoană care „face minuni să te uimească / scrie articole la ziar / fără să știe să-l citească”⁴⁶. Un alt catren se intitula *După moartea Dr. Bagdasar*: „PNP e foarte trist / Lovit de-un destin satrap: / A pierdut un PNP-ist / Și-un savant în boli de cap”, iar ultima epigramă se intitula *Statuei lui Mihai Viteazu*, statuie care constată că, din cauza reformelor aplicate în ultimii ani, nu se mai află „în țara românească”⁴⁷.

De importanță sunt și textele realizate de deținuții politici. Oferim, ca exemplu, versurile intitulate *De când îi Stalin în țară (Jurnal oral)*:

De când îi Stalin în țară, / Nu mai vezi găini pe-afară / [...] Stalin și cu Anapauca / Ni-o muls oile și vaca. / Stalin de coarne o ține, / Anapauca mulge bine. / Las-o, Staline, de coarne / Căci mor copiii de foame. / Stalin zice: „Las să moară” / Dacă nu-i trimiți la școală / Să scrie și să citească / Să-nvețe limba rusească”⁴⁸.

Se remarcă și o poezie-manifest, operă a lui Cohiță T. Păiș, condamnat la 22 de ani de închisoare pentru „acțiuni ostile regimului comunist”, întrucât a răspândit lozinci și manifeste: „Trăiască regele Mihai I / Să ne scape de mișai / Jos cu curvele și hoții / Că ne conduc prin forță”⁴⁹!

Exemplele pot continua, un specific al tuturor acestor versificații fiind caracterul lor popular, transmiterea prin viu grai într-o manieră asemănătoare bancurilor, la difuzarea cărora organele Securității erau foarte atente. Aceasta pentru că, prin satiră și ridiculizare, se exprima revolta față de regim și reprezentanții comuniști. DGS

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, f. 117.

⁴³ *Ibidem*, f. 117 v.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 114.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 56.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 117 v.

⁴⁷ *Ibidem*. Primele două aveau la bază epigrame ale lui Păstorel Teodoreanu.

⁴⁸ *Apud* Cornelia Călin-Bodea, *Folclorul rezistenței anticomuniste*, vol. I, Editura Galaxia Gutenberg, 2010, p. 92.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 204.

Sibiu semnala la 17 iunie 1952 că, la îndepărtarea din CC al PMR a grupului moscovit, existaseră diferite comentarii în rândurile avocaților. Samson David ar fi spus următorul banc:

Se întâlnesc trei deținuți într-o celulă din închisoare. Unul întreabă pe altul: tu de ce ești închis? Celălalt răspunde: fiindcă înainte cu doi ani am înjurat pe Vasile Luca. Îl întreabă primul pe al doilea: tu de ce ești închis? Acesta răspunde: fiindcă am lăudat pe Vasile Luca după ce a fost îndepărtat. Întrebat al treilea de ce e închis, acesta răspunde: eu sunt Vasile Luca!⁵⁰

Bancul este inspirat de varianta lui sovietică, care circula în URSS în anii '30 și care îl avea ca erou pe Karl Radek, condamnat în 1937, pentru „activitate contrarevoluționară”⁵¹.

Acest gen de manifeste – ironii la adresa guvernului comunist – i-au impulsionați pe reprezentanții comuniști să intensifice propaganda în vederea prezentării cosmetizate a actorilor puterii. Răspândirea unor astfel de texte, alături de alte acțiuni anticomuniste (ruperea de afișe, distrugerea portretelor conducătorilor etc.) – acțiuni reperabile pe toată durata regimului – dezvăluie o societate nicidecum unitară, nicidecum conformistă. Acțiunile au continuat în anii ce au urmat, ceea ce făcea necesar ca Securitatea să emită diverse instrucțiuni cu privire la depistarea autorilor. Mai ales că, în unele momente, situația scăpa de sub control. Este cazul Ordinului ministrului Afacerilor Interne, nr. 38 din 14 iulie 1956, cu privire la *Îmbunătățirea muncii de descoperire a autorilor și a răspânditorilor de manifeste dușmănoase și scrisori anonime*. Conducerea MAI constata că, în unele direcții regionale, servicii raionale MAI, precum și în cadrul organelor securității transportului și al organelor de contrainformații militare, munca de descoperire a autorilor și răspânditorilor de manifeste, scrisori anonime și tot felul de inscripții se desfășura la un nivel nesatisfăcător. Era semnalat faptul că, de cele mai multe ori, autorii documentelor rămăneau nedescoperiți „ani de zile în șir”⁵². Se imputa că unii dintre șefii și lucrătorii operativi ai MAI „s-au obișnuit cu aceste cazuri de răspândire a fițuicilor și documentelor dușmănoase”, pe care le considerau un fenomen obișnuit, neluând măsurile necesare pentru identificarea autorilor. Mai mult, în unele cazuri, astfel de acțiuni nu erau deloc raportate MAI. Ca urmare, în unele direcții regionale nu se putea stabili nici măcar numărul cazurilor de difuzare a manifestelor⁵³.

În ciuda numărului mare și a criticilor usturătoare cuprinse în conținutul lor, manifestele nu au avut un impact major asupra cursului regimului, întrucât nu au impulsionați acțiuni coagulate ale unor grupuri ci au fost, mai degrabă, inițiative individuale. Nu s-a întâmplat aceasta întrucât reperarea „complotiștilor” ar fi fost mai simplă, iar despre consecințele acțiunilor de acest fel, îndreptate împotriva regimului, s-a scris deja în literatura de specialitate. Vom oferi un scurt exemplu al modului în care erau înțelese astfel de fenomene. Este vorba de o intervenție dură a lui Vasile Luca, din ședința Biroului Politic din 26 iunie 1946, care îi viza pe cei ce nu se subordonau preceptelor comuniste: „[...] orice manifestare antisovietică să atragă după sine arestarea. Toate aceste cazuri să fie tratate ca crime împotriva statului și judecate pe

⁵⁰ ACNSAS, fond DGSS, dosar nr. 4287, f. 449.

⁵¹ Vezi Ben Lewis, *Istoria comunismului prin bancurile epocii*, traducere de Mihai-Dan Pavelescu, București, Meteor Publishing, 2015. Pentru subiectul circulației bancurilor în perioada comunistă, vezi și Dana Maria Niculescu Grasso, *Bancurile politice*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999.

⁵² ACNSAS, fond Operativ, dosar nr. 3614/1956, f. 243.

⁵³ *Ibidem*, f. 244.

baza legilor respective”⁵⁴. Pe de altă parte, răspândirea de manifeste nu a avut un efect cuantificabil pentru că, sub regimul comunist, controlul era unul total și nu ținea doar de poliția politică. În afară de rapoartele sau notele informative întocmite de Securitate, și la nivelul Partidului existau persoane abilitate cu cercetarea sau prezentarea datelor din teritoriu. Direcția Organizatorică a CC al PMR/PCR, de pildă, întocmea periodic sinteze referitoare la starea de spirit din țară⁵⁵. Dar, deși nu au produs efecte asupra conducerii comuniste, existența unor astfel de texte demonstrează incapacitatea reprezentanților puterii de a concura cu o societate în niciun caz monolitică și care a fost masificată doar prin intermediul represiunii.

ANEXĂ

Fragment din *Scrisoarea a III-a*

Iată vine cetățeanul cu cămașa ruptă-n spate
Trei agenți îi pun în spate trei pistoale-automate:
– Ce vrei tu?
– Eu? Ascultare! Și-mi iertați impertinența,
Aș dori să văd pe Doctor Petru Groza, Excelența.

La un semn agenții-l lasă iar el intră-n cabinet
Deșteptat din somn domnu doctor sare după taburet:
– Tu aici?
– Da, Excelență!
– Ai venit să-mi mulțumești
Că din câți ați fost în viață ai scăpat și mai trăiești?

– Orice gând ai Excelență și orice regulament
Înainte de-a începe, te previn: să fii atent!
Chestiunea e prea gravă și-ntâmplările nu-s vechi:
E prudent deci să vă scoateți și bumbacul din urechi
S-auziți că țara-ntreagă e împinsă pe-o rea cale
De prea largă concentrare-a forțelor Măriei-Tale.
Nu-i ce spune megafonul: sărăcie și tortură
Am dorit democrație și ne dați o dictatură.

– Cum? Când lumea ascultă zilnic repetatele platforme
Îndrăznești să critici tare democratice platforme?
Nu cunoști nici programul, ce-am făcut și ce vom face!
O, tu nici visezi nebune, ce-i supus comendei mele!
Toată fauna vestită a vestitei fenedele
Tot ce-i compromis dar lacom și flexibil de spinare (se spală la culoare)
Tot ce-i „concentrat” la minte și se spală la culoare (flexibil de spinare)
Avem oameni ce se joacă cu tortura și minciuna

⁵⁴ ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar nr. 42/1946, f. 3.

⁵⁵ ANIC, fond CC al PCR – Secția Organizatorică, dosar nr. 15/1949, f. 12.

[...] în uraganul mai mare ca Semi-Luna
 Doar un gest schițat cu mâna, ori un semn discret și fac
 Și echipa fenedistă ia poziții de atac
 Transformând întraga țară în curențe pro-fasciste
 Declasate de progresul progresiunii progresiste
 Opt Noiembrie văzut-ai câte victime-a făcut
 Și-avem totuși un tovarăș incomplet satisfăcut.
 Iar la Cluj, prin delegații, împărțind la toți sudalme
 Cu o ură ne-mpăcată mi-am scuipat atunci în palme
 Pe voința națiunii să trec falnic, fără păș,
 Să dau celor ce-s cu mine câte-o porție de ovăș.
 Deci guvernul nu se teme și e tare pe poziții;
 Inutil să ai rezerve, inutile supoziții.
 Știu ce e democrație, nu admit să-mi ții prelegeri,
 De o bestie manistă nu mă-mpiedec în alegeri

– De-un manist, da Excelență! Farsa trebui să sfârșească
 Căci ca mine astăzi simte toată Țara Românească.
 N-aș dori să vezi dezastrul sau s-ajungi să știi vreodată
 Ce-ai făcut cu mult prea largă concentrare democrață
 Peste vremuri mulți veni ră terminând ca Antonescu
 Întrecut[ei] procedee azi de tov-ul T. Georgescu
 Mulți au fost satrapii pe vremuri dar nici [...]
 N-au putut să compromită ca acum democrația
 Nu vreau să sfidez guvernul prin insulte și ocară:
 Ai venit adus de-o clică și-ai să pleci gonit din țară.
 Te fâleşti că înainte-ți joacă rumba patrioții,
 Că se-ndoaie de spinare scamatorii și [p]reotii?
 Tu te lauzi că poporul și-a ales oamenii săi?
 Din popor ieșiți sunt domnii, dar adună pentru ei
 Beneficii și putere, minister sau ambasadă
 Iată tot ce vor distinșii protejați de propagandă
 Eu? Îmi apăr țara, neamul și ca mine milioane!
 De aceea nu ne-nșală vocile de megafoane,
 Fiindcă-n țară e tortură, nedreptate, sărăcie,
 [...] progresist [...] înseamnă democrație.
 N-avem inima și mintea de a-ți crede zilnic proza:
 Țara știe să te-nfrunte în alegeri, Domne Groza!

ACNSAS, Fond Documentar, dosar nr. 11572, f. 116–117 v.

THE “ANATOMY” OF THE ANTI-COMMUNIST MANIFESTOS IN THE '40s AND '50s
(Summary)

Keywords: anti-communist manifestos, anti-communist attitudes, the Securitate, propaganda, communist leaders.

Our aim is to analyze the topic of the anti-communist manifestos that circulated in Romania after the Second World War until the beginning of the '50s. The existence of such attitudes against the communist regime is in contradiction with the totalitarian paradigm and highlights the inexistence of a monolithic society. In other words, the phenomenon is in contradiction with the official propagandistic discourse. Due to the great number of such texts, our research approaches only two types of manifestos: those directed against the most important communist personalities of the time, and those that satirize the policy promoted by the power-holders. Moreover, some of them are versified, which makes them more incisive.

Our study focuses on those manifestos created by individuals, and not by organized groups. They were not spread in great number, but they draw attention especially due to the nature of the criticism addressed both to the leaders of the time and to the manner in which the politics of the communist regime have developed.